

ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ КОД ИЗВОБЕЊА ИНВЕСТИЦИОНИХ РАДОВА (У ЗЕМЉИ И ИНОСТРАНСТВУ)

І. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Опште правно правило да онај ко другоме проузрокује штету дужан је и да такву штету надокнади, важи наравно и за грађевинске радне организације.

Грађевинска делатност је, такође, по природи послова који се обављају опасна делатност. Извођење грађевинских радова на једном енергетском постројењу, на пример, хидроцентрали, термоцентрали, нуклеарној електрани или радови монтаже опреме челичане, петро-хемијског комплекса итд., скопчани су са великим ризицима.

Из те чињенице, да извођење инвестиционих радова ствара повећану опасност за околину и одговорност грађевинских радних организација је пооштрена. Наиме, грађевинске радне организације, код извођења инвестиционих радова односно штета проузрокованих у вези са извођењем таквих радова, одговарају по начелу објективне одговорности. То значи да извођач радова мора доказати да је штета проузрокована вишом силом, кривицом самог оштећеног или кривицом неког трећег лица.

Питање одговорности грађевинске радне организације и осигурања од одговорности добија нови значај посебне димензије код оних организација које су изашле на међународно тржиште, где у условима оштре конкуренције и повећаног пословног ризика изводе инвестиционе радове за стране инвеститоре. У условима добијања посла на међународној лицитацији, извођења радова уз надзор специјализованих консалтинг организација које ангажује инвеститор, решавања спорова пред међународним арбитражама, или све чешће и пред судовима земаља у којима се радови изводе и питање одговорности и начина и могућности осигурања од одговорности добија специфичан значај.

У начелу говорећи, осигурање грађевинске радне организације није могуће у потпуности извршити једном полисом осигурања. У нашој земљи и у иностранству, разне врсте полиса осигурања се могу према конкретној потреби комбиновати и на тај начин правити програми осигурања који ће најбоље одговарати грађевинској радној организацији, већ према врсти радова којима се претежно бави и специфичностима ризика којима је изложена. Може се ипак рећи да постоје две основне врсте полиса осигурања грађев. радне организације. Полисе осигурања које покривају имовину организације а разликују се према предмету и обиму покрића и полисе осигурања које дају осигурање од одговорности а такође се разликују према посебним облицима одговорности које су покривене и ширини датог покрића (професионална одговорност, одговорност за производе, одговорност извођача као послодавца према радницима за повреде на раду, општа одговорност, итд.).

Код осигурања од одговорности, узора ради, навели бисмо следеће полисе осигурања:

- осигурање од одговорности (опште) због уништења или оштећења имовине неког лица или проузроковања смрти, повреде тела или здравља неког лица,
- осигурање од одговорности за штете настале као последица грешака, непажње или пропуста учињених у вези са обављањем професионалне делатности (тзв. Negligence, Errors and Omissions полиса осигурања).
- осигурање од одговорности за производе (тзв. Products Liability полиса осигурања).

Наводимо је иако слично предходној није типична за грађевинске радне организације. Наиме, тешко је рећи да ли се грађев. радна организација у суштини бави испоруком материјала или робе осим онога што је по природи ствари нужно и потребно за обављање конкретног посла грађења. На пример, оквире за прозоре или пре-фабриковане бетонске елементе може производити и испоручивати сам извођач радова и у том смислу одговорност за производе може постојати. Упитници који се попуњавају приликом осигурања објеката у изградњи, заправо, треба да помогну да се оваква питања тј. могућност постојања посебних облика одговорности рашчисте. Треба рећи, ипак, да се ретко догађа да се за осигурање од одговорности за производе извођачу радова издаје посебна полиса осигурања. Уобичајено је, у међународној пракси, да се ризик ове одговорности, као допунски, покрије полисом осигурања објеката у изградњи (Секција II — осигурање од одговорности).

- осигурање од одговорности за штете проузроковане употребом моторних возила регистрованих за кретање на јавним путевима.

— осигурање од одговорности за стабилност објеката у периоду од десет година (тзв. Decennial Liability полиса осигурања). Десетогодишња одговорност извођача радова за стабилност изграђеног објекта настала је у француском праву. Изворе налазимо у француском грађанском закону из 1804. год. И у нас је регулисана Законом о облигационим односима (члан 644). Извођач радова одговара за недостатке који се тичу стабилности и солидности изграђеног објекта за период од десет година од дана примопредаје објекта. Питање могућности осигурања ове врсте одговорности је сложено. Наиме, може се рећи да је полиса осигурања десетогодишње одговорности, у суштини, пре полиса осигурања имовине него полиса осигурања од одговорности. Надокнаде штета везане су за структуралне и друге фундаменталне грешке на објекту које су довеле до рушења или је употреба објекта, одлуком надлежних органа власти забрањена због уочених грешака које могу довести до рушења. Уговарач осигурања је власник објекта — инвеститор и њему ће осигуравач надокнадити штету. Осигуравач, међутим, истовремено, даје и покриће од одговорности другој страни из уговора о грађењу тј. извођачу. То обично чини на тај начин што у одредбама уговора о осигурању уноси клаузулу којом се одриче права регреса према извођачу или пројектанту у случају да се утврди или би се могло утврдити да је њиховом грешком, непажњом или пропустом дошло до остварења ризика покривених полисом осигурања. Ово одрицање права на регрес, међутим, не ослобађа пројектанта или извођача од одговорности према инвеститору за онај део штете који осигуравач не би надокнадио (недовољна осигурана сума, франшиза итд.).

Један од посебно важних услова код ове полисе осигурања јесте то да је осигураник обавезан да о свом трошку ангажује стручну организацију, неку врсту специјалног консултанта, која ће као таква бити претходно потврђена од осигуравача и која ће током целог периода изградње контролисати квалитет радова који се изводе.

Полиса колективног осигурања радника (Group Personnel Accident Insurance Policy)

Код наших заједница осигурања, грађ. радне организ. могу уговорити колективно осигурање радника од последица несрећног случаја. Покриће се може уговорити за период од 24 часа. Дакле, не само на раду или у вези са радом. Могу се осигурати ризици смрти несрећним случајем, трајна инвалидност као последица несрећног случаја и природна смрт. Уз доплату премије осигурања, покриће се може проширити укључењем опасности ратних догађаја и оружаних акција за раднике који

раде на градилиштима у иностранству и раднике који се налазе на службеном путу у иностранству.

Интересантно је питање да ли се и ова полиса осигурања може сматрати полисом осигурања од одговорности. Има мишљења да је то свакако осигурање од одговорности, уколико је премију осигурања платила радна организација као уговорну обавезу из средстава материјалних трошкова производње а не одбијањем дела из личног дохотка радника, наравно уз претходну сагласност радника. Ипак, неке резерве начелне природе овом ставу остају. Наиме, накнада коју радник по овом основу прима, није накнада штете у правом смислу речи, већ се може сматрати сумом новца претходно уговореном коју ће радник или законски наследници радника примити када се осигурани случај оствари, без обзира на кривицу радника или радне организације.

Ова полиса осигурања има доста сличности са тзв. Group Personnel Accident and Sickness полисом осигурања која се уобичајено среће у иностраној пракси.

Осигурање од одговорности код извођења инвестиционих радова

Иако сви наведени облици одговорности и могућности осигурања тих облика одговорности имају одређеног значаја за укупну безбедност њеног пословања, од посебног значаја за грађ. радну организ. јесте одговорност која може настати код извођења или у вези са извођењем инвестиционих радова.

У нашој земљи осигурање од одговорности код извођења инвестиционих радова могуће је извршити тако што ће радна организ. закључити са заједницом осигурања уговор о осигурању од одговорности настале у вршењу делатности. Осигурање од одговорности код извођења инвестиционих радова, међутим, у пракси се најчешће закључује тако да се применом Правила о осигурању објеката одговорност уговори као допунска опасност. Према члану 25. Правила о осигурању објеката у изградњи ЗОИЛ-а „Дунав”, на пример, на осигурање одговорности уз осигурање радова примењују се Правила за осигурање од одговорности исте заједнице осигурања.

Нама се чини да би боље и практичније решење било оно када, би по угледу на инострану праксу, полиса осигурања представљала једну целину, један документ, у којем би прегледно и за осигураника јасно били изложени сви услови осигурања; штете на радовима и осигурање од одговорности. Чини се, такође, да би бар за наше грађевинаре, било много боље да се и сами услови осигурања објеката у изградњи или монтажи, уместо на постојећим условима „именованих ризика”, са компликованим и за праксу проблематичним дефиницијама (на пример, разик олује је остварен само ако је брзина ветра била већа од 17,2 m/sec?) базирају на осигурању „свих ризика” извођача радова.

Осигурање од одговорности — предмет

Заједница осигурања ће надокнадити штету из грађанско-правних одштетних захтева које трећа лица имају према извођачу радова због неочекиваног догађаја — незгоде која је настала у вези са извођењем грађевинских радова (на градилишту) и која има за последицу:

- повреду тела, здравља или смрт лица,
- оштећење, уништење или нестанак ствари.

Осигурањем је покривена грађанско-правна одговорност извођача радова за штете проузроковане трећим лицима. Правни однос између извођача радова и трећих лица настаје из деликта, те и ово осигурање представља осигурање деликтне — вануговорне одговорности извођача. О могућности осигурања, делимично и уговорне одговорности извођача радова одребе не напомене учиниће се касније.

Општи услови осигурања од одговорности у нашој земљи дају могућност да се обим покрића прошири и осигурањем одговорности за тзв. чисто имовинске штете.

Грађевинска радна организација — извођач радова је уговарач осигурања с тим што се као осигураници појављују и радници радне организације. Однос који постоји између радника и радне организације тј. чињеница да се делатност извођења радова обавља кроз сам рад радника природно условљава потребу да се као осигураници појављују и радници радне организације.

Одговорност радника је покривена осигурањем, те према томе и осигуравач када надокнади штету трећим лицима нема право регреса према раднику који је штету непосредно изазвао и када је штета проузрокована из крајње непажње. Према томе, изузетно од правила да на осигуравача прелазе права осигураника према лицу које је штету проузроковало до висине исплаћене штете, ако је штету проузроковало лице које је радник осигураника, ово право не прелази на осигуравача, осим у случају када је радник штету проузроковао намерно.

Извођење инвестиционих радова везано је, рекли смо, са великим ризицима. До повреда или смртних случајева долази не само код трећих лица већ и код радника радне организације. Вероватноћа да ће до повреде радника доћи чак је у неким случајевима и посебним условима извођења радова већа него код трећих лица. У вези са овим занимљиво је и питање да ли се радници радне организације могу појавити у својству оштећених трећих лица. Осигурање одговорности даје покриће за штете причињене трећим лицима. Трећим лицима се сматрају лица која нису стране из уговора о осигурању по самим тим и њихова одговорност није предмет осигурања.

Наше заједнице осигурања у овом питању немају јединствен став. У пракси релативно често срећемо случајеве да се

по основу одговорности за штете трећим лицима, надокнаде за повреде признају и радницима уговарача осигурања.

Инострана пракса осигурања објеката у изградњи и осигурања од одговорности за време извођења радова, међутим, у овом питању сасвим је одређена и уједначена. Као трећа лица у смислу услова осигурања од одговорности искључени су радници извођача радова. За осигурање одговорности према радницима (смрт и повреде на раду), извођачу стоје на располагању посебне полисе осигурања (Workmen's Compensation i Employer's Liability). И у односима између извођача и подизвођача, када се осигураницима — извођачу и подизвођачима одредбом о тзв. узајамној одговорности омогућује да међусобно постављају одштетне захтеве по основу осигурања од одговорности, из покрића се изузимају они одштетни захтеви који се односе на повреде или смрт радника на раду.

Период осигурања

Код извођења инвестиционих радова, по правилу се разликују два периода. Период ефективног извођења радова — период изградње и период одржавања објекта у складу са прузетим обавезама из уговора о грађењу.

Заједница осигурања је у обавези само онда ако штетни догађај наступи за време важности осигурања. Штетни догађај који је наступио за време важности осигурања, а чији је узрок из времена пре почетка осигурања или из времена када је осигурање било прекинуто, покривен је осигурањем само онда ако је уговарачу осигурања или осигураној особи до почетка осигурања или поновног почетка осигурања није био познат узрок из кога је штетни догађај потекао (члан 29 Општих услова за осигурање од одговорности ЗОИЛ-а „Триглав”).

Из овакве одредбе произлази да обавеза осигуравача није ограничена само на оне пријаве штета које су поднете у време важења осигурања. Пуноважни су захтеви и они који су поднети након истека периода изградње и периода одржавања.

Решење свакако добро за осигураника и сасвим оправдано у оним случајевима када се осигурање од одговорности врши у континуитету, из године у годину, за оне облике одговорности стално присутне (општа одговорност). Инвестициони радови, међутим, послови су који се уговарају од случаја до случаја, сваки посебан и на свој начин специфичан. Имају свој почетак и завршетак, након чега се потпуно окончавају а затим, издавањем потврде о коначном пријему радова и престају уговорни односи између извођача и инвеститора. И осигурање објекта у изградњи је зато везано за почетак и завршетак радова. Иако по правилу вишегодишњи, посао изградње је временски добро сагледив, те у том смислу и временско важење обавезе осигуравача треба бити јасно одређено.

Инострана пракса код осигурања одговорности при извођењу инвестиционих радова је таква да се за правоваљаност одштетног захтева тражи да је догађај настао у периоду осигурања (период изградње и/или период одржавања) и да је штета пријављена за време док је осигурање на снази.

Искључења из осигурања

Искључења из осигурања од одговорности су двојака. Она предвиђана у основним одредбама општих услова за осигурање од одговорности и искључења набројана у допунским одредбама општих услова који се примењују на грађевинску, монтажну и сличну делатност. Истичемо нека од њих која су најзначајнија.

Тако Предлог општих услова за осигурање одговорности који је припремило Удружење осигуравајућих организација Југославије, предвиђа да се осигурање не односи на одговорност за штете из држања и употребе мотроних возила и других возила на моторни погон (трактора, мотокултиватора, самоходних радних машина), ваздушних возила, возила на води. Поред општег става, већ поменутог, да би за објекте у изградњи и монтажи требало припремити посебне услове осигурања (пакет полису осигурања имовине — радова и осигурања од одговорности), чини се да ово искључење у посебној мери ограничава покриће потребно извођачу радова. Штете проузроковане употребом грађевинске механизације трећим лицима су један од најчешћих ризика код осигурања од одговорности у току извођења грађевинских радова. Радови извођења вишеспратног објекта у густо настелим и изграђеним деловима града, на пример, везани су за рад са торањским крановима и тешким дизалицама као кључним деловима операција које се изводе и могућност да до штета трећим лицима дође је веома изражена. Исто се може рећи и за радове нискоградње; извођења канализационе, ПТТ или неке друге мреже каблова итд.

Сличну одредбу о искључењу садрже и Општи услови за осигурање одговорности ЗОИЛ-а „Триглав“ који су данас у примени. Овим искључењем извођач радова се упућује да за осигурање радова (градилишта) користи и услове осигурања одговорности моторних возила а то даље компликује и поскупљује поступак и обезбеђења потребних осигурања код извођења инвестиционих радова. У том смислу решење које садрже Правила за осигурање од одговорности ЗОИЛ-а „Дунав“ знатно је боље. Наиме, покриће за грађевинску механизацију постоји за време док се она користи на осигураном објекту — градилишту и под условом да је реч о моторном возилу тј. возилу које се креће самосталним механичким погоном и које не подлеже обавезној регистрацији предвиђеној за возила која се крећу јавним путевима. Мислимо да би најмање овакво решење требало задржати и у новом Предлогу правила осигурања од одговорности које је израдило Удружење.

У међународној пракси, полиса осигурања објеката у изградњи ово питање решава тако што покриће у сваком случају постоји за грађевинску механизацију која не подлеже обавезној регистрацији у саобраћају, а за моторна возила регистрована за употребу на јавним путевима уз услов да је регистровано возило у моменту настанка штете било коришћено као оруђе за рад (тзв. Tool of trade risk).

У прелдогу Удружења, осигурањем такође нису покривене штете на стварима трећих лица које настану услед „улегања тла и клизања земљишта” и „поплаве стајаћих, текућих и подземних вода”. Међутим и ове опасности су нераздвојни део и пратилац извођења грађевинских радова. Зашто ускратити ово покриће извођачу? Овде је грађевинска и делатност монтаже посебно ускраћена у покрићу применим методологије да се услови осигурања од одговорности максимално уопште (да важе за све делатности) те да се поменуће опасности као не посебно битне и изражене за највећи број делатности с једне стране и као веома опасне са становишта висине штета које могу настати, са друге стране, искључе из осигурања. Ако се за тренутак вратимо на став да се за извођење инвестиционих радова припреме посебни услови осигурања, наведена искључења сигурно ту не би требало да буду. Наравно да се увек може оставити могућност, да с обзиром на локацију градилишта и друге специфичне услове извођења радова (клима, динамички план градње, услови терена итд.), осигуравач, споразумно са осигураником може одредити неке додатне услове у поступку накнаде штете.

И код допунских одредаба, које регулишу осигурање од одговорности посебно грађевинске и монтажне делатности, такође постоје искључења из осигурања. Тако је искључена одговорност за штете на суседним грађевинама услед пропуштања да се изврши одговарајуће појачање, подупирање и сл., за штете настале од рушења на непокретним стварима које се налазе у кругу чији радијус одговара висини објекта који се руши (?), итд.

Осигурање уговорне одговорности извођача радова

Правила о осигурању објеката у изградњи и монтажи наших заједница осигурања, предвиђају могућност да извођач радова изврши осигурање уговорне одговорности у гарантном року. Обим опасности осигурања ове одговорности дефинисан је у Правилима за осигурање објеката у изградњи ЗОИЛ-а „Дунав” (члан 26):

„(1) Осигурање уговорне одговорности извођача грађевинских радова покрива штету којој је извор уговорна одговорност због уништења или оштећења осигураног грађевинског објекта у гарантном року и којој је узрок извора пре почетка гарантног рока.

- (2) Осигуравач није ни у ком случају обавезан да штете које имају за последицу разне естетске грешке као и нефункционалност сваке врсте.”

Правила за осигурање ЗОИЛ-а „Триглав” имају сличну одредбу, (Члан 23):

- „(1) Осигурање уговорне одговорности покрива у гарантном року штету на осигураном објекту. Узрок штете треба да извире прије почетка гарантног рока.
- (2) Заједница осигурања није ни у ком случају обавезна за штете које имају за последицу разне естетске грешке као и нефункционалност сваке врсте”.

Овакве формулације чини се да нису довољно јасне. Коришћење појма уговорна одговорност представља главни проблем. Ако је основ одговорности уговор о грађењу између извођача и инвеститора зашто само у гарантном периоду а не и одговорност из уговора у периоду изградње. Осигурање уговорне одговорности није својствено осигурању од одговорности код извођења инвестиционих радова. Осигурање од одговорности у току периода одржавања, када су радови већ предати инвеститору јесте уобичајена пракса. Међутим, јасно је да се ту и даље ради о осигурању деликтне (законске) одговорности за штете причињене трећим лицима а не уговорне одговорности.

Наиме, у међународној пракси осигурања грађевинских радова, пратећи методологију самог уговора о грађењу, прецизно је одређено да полиса осигурања може имати два периода. Период извођења радова и период одржавања радова, који, према уобичајеним условима у полиси, почиње или издавањем потврде извођачу да инвеститор прима радове или фактичким запоседањем и коришћењем објекта од инвеститора, већ према томе који се услов пре оствари. У току периода одржавања међутим, услови осигурања су другачији. Обим покрића је ужи те је и осигурање од одговорности везано за то покриће. Извођач обично има три могућности.

Прво, може уговорити обим покрића по којем ће осигуравач у периоду одржавања надокнадити штете на радовима које проузрокује извођач извршавајући своје обавезе из уговора о грађењу које се тичу одржавања радова. Ово је најужи обим покрића у периоду одржавања тзв. Visits Maintenance.

Друго, извођач може уговорити шири обим покрића по коме ће осигуравач надокнадити и штете које настану у периоду одржавања радова а за које се утврди да узрок имају у периоду изградње објекта. Подразумева се да и сви други услови полисе осигурања морају бити испуњени. На пример, ако у току периода одржавања дође до штете из узрока који су иначе покривени осигурањем у периоду изградње (клизање земљишта, улагање тла итд.), извођач мора доказати да је ризик почео да се остварује још у периоду изградње. Са свим овим

условима је везано и осигурање од одговорности за штете које су евентуално претрпела трећа лица остваривањем наведених ризика. С друге стране, осигуравачу стоји на располагању могућност да докаже да би таква штета, да се остварила у периоду изградње, била искључена из осигурања применом неког од уговорених искључења или непоштовањем неког услова полисе осигурања. Ово је шири облик покрића у периоду одржавања тзв. Extended (Limited) Maintenance.

Треће, извођач може уговорити и најшири обим покрића по коме ће осигуравач надокнадити и оне штете настале у периоду одржавања чији се узрок налази у периоду пре почетка извођења радова (периода изградње). Овај обим покрића у првом реду је намењен објектима у монтажи. Покриће које извођач добија практично покрива гаранције произвођача опреме. Наиме, осигуравач ће надокнадити штете извођачу које су последица лошег пројекта, лоше израде или употребе лошег материјала, чак и ако се узрок штете налази у фабрици произвођача, настао је пре почетка периода монтаже и након што су све гаранције произвођача временски истекле.

Пре него што прихвати овај обим покрића осигуравач веома пажљиво процењује ризик. Детаљна спецификација све опреме која се уграђује у објекат, име и бонитет произвођача опреме, по правилу су најважније чињенице које проверава осигуравач. Ово је најшири облик покрића у периоду одржавања, тзв. Guarantee Maintenance.

Иако сваки објекат представља посебан ризик и као такв се процењује, можемо рећи да осигуравачи, као неку врсту необавезног правила, узимају да доплатак на премију осигурања за поменути први облик покрића (Visits Maintenance) износи од 5—10% основне премијске стопе. За други облик покрића (Extended Maintenance) доплатак на премију осигурања обично износи од 10—20% основне премијске стопе. За најшири облик покрића (Guarantee Maintenance) доплатак на премију осигурања обично износи до 50% од основне премијске стопе.

Мислимо да у том смислу треба нешто променити и у нашим правилима за осигурање објеката у изградњи и монтажи.

II. ОСИГУРАЊЕ ОД ОДГОВОРНОСТИ КОД ИЗВОЂЕЊА ИНВЕСТИЦИОНИХ РАДОВА У ИНОСТРАНСТВУ

Наше грађевинске радне организације које изводе инвестиционе радове у иностранству срећу се са одређеним типским условима уговора о грађењу.

Данас у међународној пракси постоји неколико врста ових уговора који су у најширој примени (Institution of Civil Engineering — I.C.E., Royal Institute of British Architect — R.I.B.A., Joint Contract Tribunal — J.C.T. итд.). Међутим, рекли би смо да је најпознатија и најчешће примењивана форма уговора она позната као F.I.D.I.C. услови уговора о грађењу. F.I.D.

I.C је скраћеница за Међународно удружење консалтинг инжењера (Federation Internationale des Ingenieurs Conseils). Развили су се из поменутих I.C.E. услова и инвеститори наших грађевинских организација у највећој мери користе овај типски уговор, прилагођен потребама и специфичностима конкретне посла, за одређивање садржине односа између извођача, инвеститора и консалтинг инжењера.

F.I.D.I.C. услови уговора о грађењу имају два дела; Опште услове уговора и Посебне услове уговора. У Општим условима уговора (чл. 20—25) одређена је садржина обавезе извођача у погледу осигурања. У Посебним условима уговора одређује се минимална сума на коју, за сваки посао посебно и различито, треба извршити осигурање од одговорности.

За извођача радова је значајно, да би могао да сагледа обим својих обавеза и одговорности, да уочи постојање одређеног правила.

Прво, Извођач је одговоран инвеститору за штете које се на радовима могу догодити у току периода изградње и периода одржавања. Одредба о одговорности — тзв. Liability Clause. Члан 20. Општих услова каже: „Од почетка до завршетка радова извођач ће сносити пуну одговорност за бригу око радова и око свих привремених радова, а у случају да се дође до неке штете, губитака или оштећења радова или неког њиховог дела или привремених радова из *било ког узрока* (подвукао З. Ј.), осим изузетих ризика, извођач ће о свом трошку поправити или их довести у добро стање тако да по завршетку радови у сваком погледу буду у складу са захтевима уговора и упутствима инжењера...

Друго, извођач је обавезан да радове осигура за случајеве штета. Одредба о осигурању.

Члан 21. Општих услова каже: „Без ограничавања својих обавеза и одговорности на основу члана 20. извођач ће осигурати у своје име и у име инвеститора против свих губитака и штета насталих дејством ма каквог узрока (сем изузетих ризика) за које је одговоран према условима уговора и то на такав начин да су инвеститор и извођач заштићени за време извођења радова и током периода одржавања за губитке и штете настале услед дејства узрока који је постојао пре отпочињања периода одржавања и за било који губитак или штету проузроковану од стране извођача током било које радње коју он предузима у циљу испуњавања његових обавеза предвиђених у члану 49: (одржавање радова и недостаци — прим. З. Ј.)

- а) радове и привремене радове до њихове пуне вредности за све време њиховог извршавања,
- б) материјале, грађевинску механизацију и остале ствари које извођач допреми на градилиште до пуне вредности таквих материјала грађевинске механизације и осталих ствари.....”

Према томе извођач радова у погледу осигурања штета на радовима у обавези је да:

- осигура радове од свих ризика
- материјале, опрему, грађевинску механизацију и све друге ствари на градилишту такође осигура од свих ризика
- да осигурање буде у важности у току периода изградње и периода одржавања
- да осигурање буде закључено у име извођача и у име инвеститора.

Овим одредбама су решена два значајна питања. Питање одговорности извођача према инвеститору за штете на радовима и питање обавезе извођача да радове на одређени начин осигура. Треба напоменути да извршено осигурање међутим, ни на који начин не умањује одговорност извођача према инвеститору за обавезе које су дефинисане чланом 20.

Истим поступком Општи услови уговора решавају и питање одговорности и осигурања одговорности за штете проузроковане трећим лицима у вези са извођењем инвестиционих радова.

Одредба о одговорности тзв. *Indemnity Clause* из члана 22. Општих услова каже: „(1) Извођач ће (осим ако у Спецификацији није другачије предвиђено) надокнадити штету инвеститору за све губитке и потраживања повреде или штете нанете ма ком лицу или имовини (осим површинског или другог оштећења земљишта или плодова на градилишту које погађа закупце или плодуживаоце) до којих може доћи услед извођења или одржавања радова, као и против свих потраживања, захтева, поступака одштета, трошкова плаћања и издатака у вези или поводом наведених губитака штета или повреда. Све ово под условом да ништа што је овде садржано не обавезује извођача да накнади инвеститору ма какву штету за или у вези са:

- (а) сталним коришћењем или поседовањем земљишта за извођење радова или неког њиховог дела;
- (б) правом инвеститора да изврши радове или ма који њихов део преко, испод или у дубину ма кога земљишта;
- (в) ометањем било привременим или сталним ма којег права на светло, ваздух, путеве, воду или друге службености или квази — службености и сл. а што је неизбежна последица извођења радова у сагласности са условима уговора;
- (г) повредама или штетама нанетим лицима или имовини које настану као последица ма које радње или непажње учињене током важности уговора од стране инвеститора његових представника правних следбеника или других извођача (које није ангажовао извођач) или у вези са потражи-

вањима, захтевима, поступцима, трошковима или издацима у вези са тим.

У вези са овом одредбом израз „градилиште” треба схватити само ограничени простор дефинисан у спецификацији или приказан на плановима на коме ће се земљиште и усеви оштетити као неизбежна последица извођења радова.

(2) Инвеститор ће штитити извођача и обештети га за сва потраживања, захтеве и трошкове у вези са питањима наведеним у ставу (1) овог члана.

Ово је изузетно важна уговорна обавеза извођача. Као што је био одговоран инвеститору за штету на радовима из ма ког узрока, овде је одговоран инвеститору за све губитке или потраживања нанете ма ком лицу или имовини у вези којих према инвеститору буде истакнут захтев за накнаду штете. Такође су побројани извори опасности за које извођач неће бити одговоран. Из текста је јасно да се ради пре свега о питањима везаним за решавање имовинско-правних односа на земљишту на којем се радови обављају или које се у вези са радовима користи. Наравно да извођач који је по правилу странац не може да доноси и спроводи мере и уговара надокнаде по основу аката које доносе органи јавне власти (експропријација, национализација итд.).

Одредба о осигурању од одговорности из члана 23. Општих услова гласи: „(1) Пре почетка извођења радова извођач ће (не ограничавајући своје обавезе и одговорности из члана 22. Општих услова извршити осигурање од одговорности за све материјалне штете, губитке или повреде које се могу догодити ма којој имовини (укључујући ту и имовину инвеститора или ма којој особи (укључујући ту и запосленике инвеститора) које би настале због извођења радова или привремених радова или при извршавању уговора осим из узрока наведених у ставу (1) члана 22. ових Општих услова.

(2) Ово осигурање ће се закључити са осигуравајућом организацијом према условима које одобри инвеститор (с тим што то одобрење не може бити безразложно ускраћено) најмање на суму наведену у Посебним условима уговора и извођач ће кад год се то од њега затражи поднети инжењеру или његовом представнику полису или полисе осигурања и потврде о уплатама текућих премија.”

Према томе, осигурање мора бити закључено за све ризике штета, губитака и повреда трећих лица укључујући и имовину и запосленике инвеститора. С друге стране, тражи се да инвеститор буде и страна у уговору о осигурању (члан 21). Ово се обично постиже уношењем посебне одредбе у полису осигурања тзв. клаузуле о унакрсној (узајамној) одговорности. Наиме, у случају одштетних захтева извођача према инвеститору или инвеститора према извођачу сматраће се као да је сваком од њих издата посебна полиса осигурања од одговорности. Оваквом конструкцијом могуће је истом полисом осигурања реша-

вати међусобне одштетне захтеве по основу одговорности страна које су у истој тој полиси осигурања и именовани осигураници. За разлику од осигурања радова где је осигурана сума у сваком моменту пуна вредност радова, код осигурања од одговорности осигурана сума утврђује се у Посебним условима уговора. Висина осигуране суме зависи, наравно, од особености пројекта који се изводи.

На пример, локација на којој се радови изводе. Изградња више спратнице у центру града уз употребу торањских кранова свакако да је већи ризик за штете на имовини или повреде трећих лица од изградње хидроцентрале у неприступачним и ненасељеним локацијама. Такође вредност радова може бити одређени показатељ. Већи радови подразумевају и ангажовање већег броја људи, опреме, механизације, учесталијих контаката са испоручиоцима материјала итд. На тај начин и ризик одговорности се повећава. У данашњој пракси обично срећемо суме од 500.000 до 3.000.000 америчких долара. Извођач, међутим, мора водити рачуна да и ако је висину осигуране суме одредио инвеститор у Посебним условима уговора, одговорност извођача није том сумом ограничена. Уколико та сума не буде довољна да се настала штета надокнади разлику сноси извођач. Инвеститор у условима уговора наводи да се ради о најмањој суми на коју одговорност мора бити осигурана. Извођач може, ако то сматра потребним уговорити и већу осигурану суму.

Услови уговора даље регулишу питање одговорности и осигурања од одговорности за штете и повреде које радници претрпе код извођења радова. У вези са тим чланом 24. Општих услова уговора одређује: „(1) Инвеститор неће бити у погледу ма које штете или накнаде коју треба платити према закону у вези или због неке несреће или повреде ма којег радника или друге особе запослене од извођача или ма којег подизвођача осим и изузев несреће или повреде која је последица неког пропуста инвеститора његових заступника или запосленика. Извођач ће обештетити инвеститора против свих таквих штета и накнада осим и изузев као што је напред наведено и од свих потраживања поступака трошкова и издатака због тога или у вези са тим.

(2) Извођач ће се осигурати за такву одговорност код заједнице осигурања коју одобри инвеститор (с тим што то одобрење неће бити безразложно ускраћено) и одржаваће такво осигурање за читаво време док је ма које лице запослено код њега на радовима и када се то од њега буде тражило показале инжењеру или представнику инжењера полису осигурања и потврду о плаћеној текућој премији. Све ово увек под условом да ће у односу на ма које лице запослено код ма кога подизвођача обавеза извођача да их осигура како је горе наведено бити задовољена ако је подизвођач извршио такво осигурање против одговорности у односу на лица и на такав начин да је инвеститор по тој полиси обештећен али извођач мора захтевати од таквог подизвођача да покаже инжењеру или представнику инжењера

на захтев такву полису осигурања и доказе о плаћеним текућим премијама.”

То су осигурања која извођач радова по условима уговора мора да закључи. Прва питања која се пред извођача постављају су: где ова осигурања закључити и под којим условима?

Правило је данас, практично без изузетка у земљама у којима наши грађевинари раде, да се ова осигурања морају закључити код осигуравача у земљи где се радови изводе. Разлози су наравно бројни; да премије осигурања које се обично плаћају у конвертибилним валутама остану на домаћем тржишту, да провизије пасивног реосигурања остану домаћим осигуравачима, да се поспешују укупан развој домаћег тржишта осигурања итд.

Из наведених услова уговора види се да је обавеза извођача да изврши осигурања на бази „свих ризика”. Концепт осигурања тзв. свих ризика извођача радова потиче из праксе осигурања у Великој Британији. Сматра се да је прва полиса осигурања свих ризика извођача радова издата још 1929. год. приликом изградње Lambeth моста преко реке Темзе. Данас је то правило практично у свим земљама света. Наша земља је једна од ретких или можда чак и једина на свету где се још осигурање грађевинских ризика врши на бази тзв. именованих ризика” — Пожар и неке друге опасности са мало проширеним покрићем. Следствено томе и премијске стопе се одређују на различите начине. По полиси осигурања свих ризика (Contractor's All Risk / Builder's All Risk) одређивање премијских стопа се врши на бази индивидуалне процене ризика за сваки конкретан пројект. Никада два грађевинска пројекта не могу бити потпуно иста аспекта процене ризика. У нашој земљи међутим, постоје Тарифе за осигурање објеката у изградњи и монтажи. Најновије су оне из 1977. године. У ствари, преписане Тарифе из 1974. год. Ове опет преписане Тарифе из ранијих година. Ништа се практично осим нових датума није мењало. Вероватно да зато и једно недавно поређење примера из праксе даје занимљиве резултате. Први пример: објекат нискоградње — хидротехнички тунел за довод воде на турбине бране. Услови осигурања свих ризика и премијска стопа добијена са међународног тржишта осигур. (индивидуална процена ризика на бази тражених података) била је 6,3 промила. Па нашим Тарифама, за ужи обим покрића (именовани ризици) премијска стопа је била 45,50 промила. Други пример: објекат високоградње — хотел од двадесет спратова и конгресни центар са 4500 места. Међународно тржиште реосигурања проценило је ризик на 1 промил од уговорне цене. По нашим Тарифама за исти пројекат за осигурање је требало платити 8,5 промила од уговорене цене.

Вратимо се полиси осигурања свих ризика. Да би одговорила захтевима који се пред извођача радова постављају цитираним условима уговора о грађењу, полиса осигурања свих ризика је, по правилу, комбинована полиса осигурања. Први део обезбеђује покриће од свих ризика за штете на уговореним ра-

довима. Други део представља осигурање од одговорности за штете трећим лицима. Осигурање одговорности извођача као послодавца према радницима врши се, по правилу посебним пописима осигурања тзв. Employer's Liability или Workmen's Compensation полисом осигурања или комбиновано.

Услови осигурања од одговорности за штете трећим лицима

Услови по којима се врши осигурање од одговорности извођача радова развили су се из услова осигурања опште одговорности (тзв. Public Liability). Потребно је, међутим, напоменути да се не ради о стандардним, општеприхваћеним условима. Пре се може рећи да постоји типичан текст на основу којег се уочава да је реч о условима осигурања одговорности намењеним извођачу грађевинских радова. На основу тога, сваки уговор посебно добија своју ширину покрића, већ према резултатима поменуте индивидуалне процене ризика. Зато и део бруто премијске стопе који се односи на осигурање одговорности није као у нашим Тарифама 1, 1,5 или 2 промила већ варира, према данашњем тренду између 0.1 и 0.5 промила.

Осигурањем је покривена грађанска (законска) одговорност извођача радова за штете које настану уништењем или оштећењем имовине или као последица смрти, повреде тела или оштећења здравља трећих лица.

Поред овога, осигуравач ће надокнадити и све трошкове на које подносилац одштетног захтева има право, као и друге трошкове који су учињени у поступку утврђивања чињеница догађаја и постојања одговорности, као осигураника према трећим лицима тако и осигуравача према осигуранику.

У вези са овако одређеним обимом покрића интересантно је напоменути да се под повредом тела подразумева смрт, оштећење здравља, укључујући болест и у случајевима када није дошло до физичких деформација.

Осигурани случај мора настати неочекивано и ненамеравано као последица незгоде и несрећног случаја. Намера да се изведе нека радња (минирање) може бити узрок неочекиваног несрећног случаја — повреде неког лица. Не поставља се питање да ли је узрочна радња намеравана већ да ли је настала последица неочекивана и ненамеравана имајући у виду све околности под којима се незгода догодила.

Полиса осигурања даје покриће за уништење или оштећење имовине и повреде тела које настану у току периода осигурања. Одштетни захтев такође мора бити поднет у току периода осигурања (период изградње и период одржавања).

Искључења из осигурања

Искључења могу бити различита. Њихов број и врсте у највећој мери зависе од околности у којима се радови изво-

де и специфичности сваког посебног уговора о грађењу. Неке условне поделе се могу направити. Општим искључењима се обично сматрају она која су заједничка и по правилу се примењују код свих пројеката. Посебна искључења су она која су својствена појединим врстама грађевинских радова. Искључења се могу посматрати и одређене поделе вршити према томе да ли се тичу покрића које је предмет неког другог осигурања од одговорности (одговорност послодавца нпр.) итд. За боље разумевање целог концепта, међутим, важно је напоменути да предлог услова осигурања које извођач добија представља само то — предлог и нацрт. Самим тим и унета искључења имају у начелу карактер предлога. Коначан текст услова покрића и искључења резултат је детаљне анализе ризика и висине премије коју извођач жели да плати.

Радници (запосленици) извођача радова

Одговорност извођача као послодавца за штете које су последица смрти, повреде тела и оштећења здравља радника, по правилу су искључене из осигурања. За осигурање ове одговорности извођачу као најбоље решење стоји на располагању тзв. Полиса осигурања одговорности послодавца (Employer's Liability Policy). За извођача као осигураника — уговарача осигурања је важно ипак да уочи начин на који је дефинисано ово искључење. Наиме, оно може бити тако формулисано да искључује покриће не само у вези са одштетним захтевима радника извођача већ и радника подизвођача. Практично да нема озбиљнијег уговора о грађењу који се не изводи уз ангажовање специјализованих организација у статусу подизвођача (нпр. електро-машински радови, занатски итд.). Део радова који изводе подизвођачи зависи, наравно, од низа околности у конкретном пројекту, али није необично да прелази и половину укупне вредности радова. Извођач је зато сигурно у повољнијем положају када је искључене дефинисано тако да се не односи и на раднике подизвођача. Унеколико слична ситуација је и код запосленика инвеститора. Они нису радници извођача и у том смислу се сматрају трећим лицима. Ако је у полиси осигурања као осигураник наведен и инвеститор (што је по правилу уговорна обавеза), полиса осигурања мора да садржи и одредбу о унакрсној одговорности (Cross Liability Clause).

Моторна возила

Под моторним возилом или још прецизније речено возилом које се покреће механичким погоном подразумева се возило које се креће путевима или ван путева (преко земљишта) и у том смислу укључује шинска возила (локомотиве, вагоне итд.), али не и лифтове, дизалице, авионе или пловне објекте.

Обим овог искључења је променљив и може се прилагодити потребама уговорних страна. Извођач има већи избор и у том смислу што покриће по полиси осигурања одговорности може комбиновати са покрићем по полиси осигурања моторних возила.

Возило може бити такво да дозвољава коришћење на више начина и ако се у начелу може рећи да конструкција возила одређује и начин његове употребе. У суштини конструкција моторног возила дозвољава његову употребу за превоз лица или за превоз ствари. Ствари које се на возилу транспортују могу бити нпр. разни материјали који се превозе камионом али могу бити и механичке конструкције које чине део возила као нпр. грејдери, скрејпери, миксери, компресори итд. Механички погон је од битног значаја за рад поменутих грајдера или скрејпера, који као оруђа самим својим кретањем врше обраду терена (земљишта), док код компресора на пример представља само помоћно средство које омогућава оруђу да брзо мења положаје и ефикасно услужује друге машине на градилишту. У том смислу моторна возила као што су камион, компресор или скрејпер могу бити условно речено возила „транспортери“ или „само-погонско оруђе или машина“.

У вези са тим и начин на који се врши искључење односно ограничење одговорности за штете трећим лицима које су последица употребе моторних возила је различит и зависи од многих фактора (намере са којом ће се возило користити, места на коме ће се возило користити, конструкција возила, од тога да ли локални прописи налажу обавезно осигурање од одговорности у вези са коришћењем таквих возила и од којих ризика тј. да ли само за повреде лица или и повреде имовине трећих лица итд.).

Имовина у својини, под контролом или под надзором извођача

У начелу искључена је одговорност извођача да накнади штету због оштећења или уништења ствари које су његова својина, под његовом контролом или надзором. Власник ствари или држалац (извођач) може бити одговоран за оштећење или уништење имовине зато што треће лице има (обично по уговору) право да на неки начин користи ствари које су уништене или оштећене.

Имовина извођача је пре свега предмет имовинских осигурања а не осигурања од одговорности. Уколико овог искључење не би било, осигуравач би долазио у ситуацију да по полиси осигурања од одговорности извођача надокнађује овоме штете настале на његовој имовини. Поред тога, имовинска осигурања ширину покрића коју дају прилагођавају стеченом искуству и анализи особености ризика коју та имовина производи. Ако би се штете на таквој имовини надокнађивале по основу осигурања од одговорности, покриће би било знатно шире и практично по два основа.

За осигуравача проблем се још више компликује са имовином која долази под контролу или надзор извођача јер осигуравач не зна које све ствари (имовина) могу доћи под контролу или под надзор извођача у току извођења радова и у којој су мери подложне оштећењима. Међутим, ово искључење се посебно формулише када је у питању извођење радова реконструкције или адаптације објеката. Извођач тада, по природи радова, запоседа делове објекта на којима се реконструкција, адаптација изводи, али то су унапред познате ситуације, када је могуће извршити претходну процену ризика.

Професионална одговорност, планови, спецификација, савети

Грађевинске компаније у иностранству а све више и наше грађ. радне организације врше поделу послова тако да формирају посебна одељења или веће организационе јединице које се баве пројектовањем и разрадом пројеката, припремањем планова, цртежа, спецификација итд. Ове послове обављају, наравно високо специјализовани стручњаци; инжењери статистику, пројектанти архитектуру итд.

Уколико у полиси осигурања не би постојало одређено искључење осигуравачи би давали у суштини и покриће за грешке и пропусте који представљају професионалну одговорност из делатности ових људи. Полиса осигурања грађевинских радова није намењена овој врсти делатности. Професионална одговорност пројектаната предмет је осигурања посебне полисе са посебно формулисаним условима, начином процене ризика, плаћања премије итд.

И овде, као и у вези са искључењима о којима смо претходно говорили, ширина покрића тј. обим дејства искључења може бити различит. Ово може бити посебно важно за извођача када радове изводи по пројектима инвеститора односно његовог овлашћеног пројектанта. Наиме, текст одредбе о искључењу ризика лошег пројекта требало би тако формулисати да искључење дејствује само код одговорности за професионалне услуге, у вези са пројектом, које се пружају уз посебну накнаду. На тај начин искључење неће бити применљиво на оне ситуације када извођач ради помоћне пројекте везане за извршење радова. Извођач, на пример, обично ради пројекат пред-бране тзв. загата. Загат, иако веома важан, ипак је објекат привременог карактера, те и извођачи настоје, не угрожавајући наравно сигурност радова да, пројекат и радове учине максимално економичним. Ипак грешке су могуће и у пракси познате. Поплавни талас који настаје рушењем загата обично наноси тешке последице кроз уништење имовине и повреде тела трећих лица лоцираних низводно од градилишта. А у највећем броју случајева као узрок рушења загата бране означен је лош пројекат (недовољна висина загата, употреба лошег материјала итд.). Због тога за извођача начин формулисања искључења може значити

битну разлику у погледу могућности накнаде штете по полиси осигурања радова тј. накнада може бити ограничена само на Секцију I полисе (накнада за срушени загат) или може бити проширена и на накнаду из основа одговорности (Секција II полисе).

Уговорна одговорност

Скоро да је немогуће да извођач обавља посао грађења а да у некој прилици или под неким условима не буде укључен у неки од облика уговорне одговорности. Између осталог, најчешће се води рачуна о следећим моментима:

- (а) постојања уговорне одговорности извођача према инвеститору
- (б) накнаде штета по основу одговорности из уговора о закупу грађевинске механизације
- (в) тзв. пуне уговорне одговорности

- Навели смо одредбе Општих услова уговора (чл. 22 и 23) који дефинишу обим одговорности и обавезу осигурања одговорности извођача. Ако би уговорна одговорност генерално била искључена из покрића онда, теоријски, позивом на ову одредбу уговора о грађењу, осигуравач може покушати да одбије сваку одговорност која би могла настати из уговора о грађењу. Према томе, код дефинисања искључења уговорне одговорности мора се водити рачуна о постојању уговора о грађењу између извођача и инвеститора као основа одговорности. Међутим, одговорност извођача према инвеститору из уговора о грађењу је веома широка. Полиса осигурања не покрива сву одговорност коју је извођач имао. Извођач може уговором о грађењу преузети одговорност за употребљене материјале или пројекат који су као ризици искључени из осигурања. У том смислу, чини нам се, требало би свакако појаснити и обим покрића уговорне одговорности који се даје у нашим Правилима за осигурање објеката у изградњи.
- Како би остварио планирану динамику извршења радова, извођач је често у ситуацији да узима у закуп механизацију са руковаоца или без руковаоца машине. Уколико непажњом руковаоца машине дође до штете, послодавац је викарно одговоран за тако проузроковану штету. Поставља се питање ко се има сматрати послодавцем? Обично би то требало да буде лице које може да даје налоге и контролише радње руковаоца машине. Ако је реч о специјализованој машини и посебној стручности коју руковалац има, неће бити лако утврдити да је стални послодавац изгубио контролу над машином и руковаоцем, те према томе остаје одговоран у складу са општим правилом о одговорности послодавца за радње радника.

Полиса осигурања по правилу искључује одговорност осигуравача за штете које трећим лицима може проузроковати упо-

треба закупљене грађевинске механизације, објашњавајући то наведеним мишљењем да у оваквим ситуацијама закуподавци као стални послодавци одговарају за радње својих запосленика. Иза оваквог става обично стоји разлог који је већ поменут. Осигуравачи немају претходног увида и не знају које ће то све механизације извођач изнајмљивати, те с тим у вези и нису у стању да изврше процену ризика. С друге стране, међутим, уговори о закупу грађевинске механизације веома често имају одредбу по којој је извођач (закупац) одговоран за све штете које настану у вези са коришћењем машина. Извођач зато мора водити рачуна да полиса осигурања покрије и овај ризик. Сви други услови осигурања остају у важности. На пример, штета на самој машини није покривена. Ако је машина регистрована за употребу на јавним путевима, покрића нема за повреде тела јер у највећем броју земаља она је предмет обавезног осигурања моторних возила. Руквалац изнајмљен заједно са машином сматра се у односу на извођача трећим лицем. Уговор о раду руквалаца има са закуподавцем а не са извођачем, те се према томе у смислу услова осигурања од одговорности неће сматрати радником извођача.

Пуна уговорна одговорност

У последње време срећемо и тенденцију да се искључење уговорне одговорности не уноси у полису осигурања.

Ово подразумева да осигураник добија покриће за све облике уговорне одговорности. Овако осигурање је сигурно шире од онога које је дато извођачу под (а), јер је то покриће само за ситуације када извођач изводи радове по уговору о грађењу за инвеститоре, не и за ситуације када, на пример, извођач не изводи радове већ прихвата уговором одговорност према трећим лицима за дозволу да прегази и користи земљиште трећих лица или њихов ваздушни простор употребом торањских кранова итд.

Уколико искључења уговорне одговорности нема, извођач не мора тражити из посебне формулације о искључењу одговорности везане за поменути закуп грађ. механизације.

Неке полисе, у којима искључења нема, уводе посебним формулацијама ограничење одговорности за ситуације везане за постојање гаранција за перформансе, плаћања уговорне казне (Liquidated damages), пенала и сл.

Штете проузроковане пропуштањем да се изврши појачање, подупирање и сл.

Штете на земљишту или имовини настале због пропуштања да се изврше одређена појачања или подупирања, по правилу су искључене из осигурања од одговорности извођача. Сматра се, наиме, с једне стране, да је овде реч о поштовању основних правила струке које извођач мора да покаже у обављању посла грађења, а са друге стране, за ове штете се тешко мо-

же рећи да су неочекиване, изненадне у смислу услова осигурања. Конкуренција на тржишту осигурања, међутим, постепено је довела до тога да се и овај ризик може осигурати уз одређена ограничења. Наиме, висина осигуране суме за покриће овог ризика је мања од осигуране суме која се иначе утврђује као лимит одговорности осигуравача за накнаде штета из основа одговорности. Поред тога, утврђена сума осигурања за овај ризик је агрегатна тј. смањује се исплатом сваке штете за разлику од накнаде које се дају по другим основама када се осигурана сума аутоматски обнавља до пуног износа након исплате одштетног захтева.

Неке полисе уз ово искључење додају и искључење ризика вибрација, обично са истим ограничењима у погледу висине осигуране суме. Чини се то обично на оним градњама где пројекат предвиђа уграђивање шипова или употребу експлозива. У вези овог искључења треба напоменути још и то да је одговорност искључена односно ограничена само на штете настале уништењем или оштећењем имовине. Одговорност настала као последица смрти, повреде тела или оштећења здравља лица покривена је осигурањем.

SUMMARY

INSURANCE AGAINST LIABILITY FOR PERFORMANCE OF INVESTMENT JOBS (ABROAD)

The construction enterprises, in the performance of their activities, are also inevitably confronted with the problems of insurance and, in that frame, with the questions of insurance against liability deriving from their business activity. Insurance policies covering the liabilities of the enterprises can be distinguished according to the special forms of liability which are insurable and the latitude of coverage (professional liability or, rather, responsibility, responsibility for the goods — stock, liability of the contractor in the capacity of employer of the workers for injuries at work etc.).

Of special significance for the construction enterprise is the liability which may arise in the performance of investment jobs. In our country, insurance against liability for the performance of investment jobs may be provided by a special contract of insurance against liability arising from their particular business activity. However, in practice, insurance against liability for the performance of investment jobs most frequently is provided by the implementation of the Rules regulating the insurance of facilities in construction as contracts of additional danger.

The community of insurance will compensate damage claims by third parties against the contractor due to unexpected harmful, detrimental events which occurred in connection with the construction (at the site) the consequences of which are bodily injuries, illness and death, damage, destruction and loss of property.

Exemption from insurance are dual. They are laid down in the general conditions for the insurance against liabilities and also in the addition to the general conditions applicable only to construction and assembly jobs.

Abroad, our construction enterprises are confronted with typical contracts of construction representing the basis for the liability of the contractor to provide for certain insurance. The most frequently used type of contract are the so-called FIDIC contract conditions of construction. According to these conditions the contractor is, firstly, liable to the investor for da-

mages caused to third parties in connection with the construction (the Indemnity Clause). Secondly, the contractor is responsible to provide insurance against liability on his own behalf and on behalf of the investor as well. The conditions of insurance against liability of the contractor have developed from the conditions of insurance against general liability (Public Liability). The scope of coverage and certain exemptions are the matter of agreement between the insurer and the insured.

RÉSUMÉ

L'ASSURANCE CONTRE LA RESPONSABILITÉ DANS L'EXÉCUTION DES TRAVAUX D'INVESTISSEMENT (DANS LE PAYS ET A L'ÉTRANGER)

Les organisations de travail de construction en exerçant leur activité se trouvent, incontestablement, en présence des problèmes de l'assurance dans la sphère de ce domaine de même en face des questions de l'assurance contre la responsabilité dans l'activité qu'elles exercent. Les polices d'assurance qui couvrent la responsabilité de l'organisation de travail se distinguent d'après les formes particulières de la responsabilité qui sont assurées et l'ampleur de la couverture donnée (la responsabilité professionnelle, la responsabilité pour les produits, la responsabilité de l'exécuteur des travaux en tant qu'employeur envers les ouvriers pour les lésions subies au cours du travail, etc.).

D'un intérêt particulier pour l'organisation de travail de construction est la responsabilité qui peut se produire à l'occasion des travaux d'investissement.

Dans notre pays l'assurance contre la responsabilité à l'occasion de l'exécution des travaux d'investissement peut être effectuée par un contrat spécial sur l'assurance de la responsabilité de l'activité. Dans la pratique, cependant, l'assurance de la responsabilité dans l'exécution des travaux d'investissement est effectuée le plus souvent de telle sorte que par l'application des Règles relatives à l'assurance des objets en construction la responsabilité est contractée comme danger complémentaire.

La communauté de l'assurance compensera le dommage que les tierces personnes ont à l'égard de l'exécuteur des travaux à cause de l'événement dommageable inattendu qui avait eu lieu à l'occasion de l'exécution des travaux (sur le chantier de construction) et qui a pour conséquence l'atteinte portée au corps, à la santé, ou bien la mort de la personne, l'endommagement, la destruction ou la disparition de la chose.

Les exclusions de l'assurance sont de deux sortes. Celles qui sont prévues par les lois fondamentales des conditions générales pour l'assurance contre la responsabilité et celles qui sont mentionnées dans les dispositions complémentaires des conditions générales et qui sont appliquées seulement à l'activité de construction et de montage.

A l'étranger nos organisations de travail de construction se trouvent en présence des contrats types déterminés relatifs à la construction qui représentent le fondement de l'obligation de l'exécuteur d'effectuer les assurances déterminées. Le contrat type le plus fréquent qui est aujourd'hui appliqué dans la pratique sont les conditions appelées FIDIC du contrat relatif à la construction. D'après ces conditions l'exécuteur est d'abord responsable à l'investisseur pour les dommages causés aux tierces personnes en relation avec l'exécution des travaux (appelée Indemnity Clause). En second lieu, l'exécuteur est obligé d'assurer la responsabilité en son nom et au nom de l'investisseur. Les conditions de l'assurance de la responsabilité de l'exécuteur se sont développées en partant de la responsabilité générale (appelée Public Liability). La sphère de la couverture et de l'application des exclusions déterminés sont l'objet de l'accord de l'assuré et l'assureur.